

Оршо́я НОДЬ

Фаховий коледж Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ, Берегово
<https://orcid.org/0000-0002-1048-776X>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНИХ ОРІЄНТИРІВ ЗБАЛАНСОВАНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

В сучасних умовах глобальних викликів (війна росії проти України, пандемія коронавірусної інфекції, економічна та енергетична кризи) галузь туризму одна із перших, яка отримала найбільш суттєвий негативний вплив. Останнім часом сфера туризму та курортно-рекреаційна знаходиться у певному спаді, за рахунок зменшення туристичних потоків, пошкодження туристичної та курортно-рекреаційної інфраструктури, небезпеки туристів. В цілому за таких умов гостро постає питання у розробленні стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери.

Метою написання статті є дослідження концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму.

Досліджено концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму розкриємо сутність поняття «збалансований розвиток», його складові та взаємовідносини із суспільством. Узагальнено сутність поняття «збалансований розвиток». Наголошено, що більшість науковців розглядають розвиток як «сталій», а «збалансований» є дією, що характеризує соціально-економічну систему в процесі її розвитку. Визначено, що збалансований розвиток туризму це процес, в якому взаємодіють всі зацікавлені сторони з урахуванням попиту та пропозиції на туристичні послуги, за умов ресурсозбереження для майбутніх поколінь. До основних складових збалансованого регіонального розвитку туризму належить: соціо-культурна, екологічна, економічна, фінансова збалансованості, а також інституційна стійкість.

Сформовано блох-схему концептуальних основ збалансованого регіонального розвитку туризму, в основні якої закладена система ефективного управління, що забезпечує позитивний культурний вплив та ресурсозберігаючий вплив на навколишнє середовище, результатом стане соціально-економічне зростання для регіону та країни в цілому. Визначено, основні принципи збалансованого регіонального розвитку галузі туризму: оптимальне використання ресурсів, повага соціокультурної автентичності приймаючих громад, забезпечення соціально-економічних переваг, високого рівня задоволеності туристів, безперервного процесу моніторингу впливу, запровадження необхідних профілактичних та/або коригувальних заходів.

Ключові слова: туризм, рекреація, потенціал, регіон, збалансований розвиток

Orshoia NOD

Teacher of the Vocational College of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakotsi II

CONCEPTUAL BASIS OF STRATEGIC GUIDELINES FOR BALANCED REGIONAL DEVELOPMENT OF THE TOURISM INDUSTRY

In today's conditions of global challenges (Russia's war against Ukraine, the coronavirus pandemic, the economic and energy crisis), the tourism industry is one of the first to experience the most significant negative impact. Recently, the field of tourism and resort-recreation is in a certain decline, due to a decrease in tourist flows, damage to the tourist and resort-recreational infrastructure, and the danger of tourists. In general, under such conditions, the question of developing strategic guidelines for the balanced regional development of the tourism and resort-recreational sphere is acute.

The purpose of writing the article is to study the conceptual foundations of strategic guidelines for balanced regional development of the tourism industry.

The conceptual foundations of strategic guidelines for balanced regional development of the tourism industry have been studied. The essence of the concept of "balanced development" is summarized. It is emphasized that most scientists consider development as "stable", and "balanced" is an action that characterizes the socio-economic system in the process of its development. It was determined that the balanced development of tourism is a process in which all interested parties interact, taking into account the demand and supply of tourist services, under the conditions of resource conservation for future generations. The main components of balanced regional development of tourism include: socio-cultural, ecological, economic, financial balance, as well as institutional stability.

A flowchart of the conceptual foundations of balanced regional development of tourism has been formed, the main part of which is a system of effective management that ensures a positive cultural impact and resource-saving impact on the environment, the result will be socio-economic growth for the region and the country as a whole. The main principles of balanced regional development of the tourism industry have been determined: optimal use of resources, consideration of socio-cultural authenticity of host communities, provision of socio-economic benefits, high level of tourist satisfaction, continuous process of impact monitoring, introduction of necessary preventive and/or corrective measures.

Keywords: tourism, recreation, potential, region, balanced development

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В сучасних умовах глобальних викликів (війна росії проти України, пандемія коронавірусної інфекції, економічна та енергетична кризи) галузь туризму одна із перших, яка отримала найбільш суттєвий негативний вплив. Останнім часом сфера туризму та курортно-рекреаційна знаходиться у певному спаді, за рахунок зменшення туристичних потоків, пошкодження туристичної та курортно-рекреаційної

інфраструктури, небезпеки туристів. В цілому за таких умов гостро постає питання у розробленні стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери.

Як зазначає Хвесик М. та Шубалий О. «Для дослідження концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму Для переходу на шлях сталого екологічно збалансованого розвитку людству потрібно виконати низку необхідних умов, запустивши генератори змін в усіх сферах суспільного життя, та подолати різноманітні перешкоди, що накопичилися протягом усіх років існування теперішньої людської цивілізації» [1]. Саме тому процес дослідження концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження збалансованого регіонального розвитку галузі туризму у працях Герасименко В.Г., Городньої Т. А., Дядечко Л. П. Кузик С.П., Хаустової К. М. та багатьох інших українських і зарубіжних науковців. Більшість праць спрямовані на аналіз характеристик розвитку туризму та рекреації в окремих країнах, а їх систематизація з позицій ефективності використання потенціалу окремих територій для визначення стратегічних орієнтирів регіонального збалансованого розвитку представлена не достатньо, що зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Визначення мети та цілей дослідження

Метою статті є дослідження концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження

В дослідження концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму розкриємо сутність поняття «збалансований розвиток», його складові та взаємовідносини із суспільством.

Поняття «збалансований розвиток» є офіційно прийнятим в Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку, яка проходила в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. Термін “сталий розвиток” є офіційним українським синонімом англійського визначення “sustainable development”, проте якщо дослівно перекладати, то це поняття звучить як “життєздатний розвиток”, в той час як за змістом – “самопідтримуючий розвиток”[2]. В табл. 1. наведено узагальнення сутності поняття «збалансований розвиток».

Таблиця 1.

Узагальнення сутності поняття «збалансований розвиток»

Комісія ООН [2]	метою збалансованого розвитку є задоволення потреб сучасного суспільства не ставлячи під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти власні потреби
Гесць В. [3]	Забезпечення ефективного, збалансованого та стабільного розвитку економіки передбачає високий ступінь консолідації суспільства, розвинений діалог між владою та народом, політичною елітою та масами, різними соціальними та культурно-етнічними групами
Василенко В.М., Благодарний А.І. [4]	комплексність економічної системи, збалансований, пропорційний узгоджений розвиток її складових.
Амоша О.І., Новикова О. Ф. [5]	найкращим варіантом запровадження у регіонах сталого розвитку було б його виокремлення в самостійну стратегію розвитку, яка б одночасно забезпечила збалансованість економічної, соціальної та екологічної політики
Мушинська Н. Ю. [6]	певною мірою можна визначити як системний, що має оптимально співвідносні (врівноважені) між собою складові і зв'язки. Саме розуміння під збалансованим розвитком забезпечення оптимального співвідношення між окремими складовими розвитку, а не рівноваги між ними, відрізняє пропоновану нами дефініцію від поняття «зрівноважений розвиток».

Джерело: узагальнено автором на основі [2-6]

В цілому, більшість науковців розглядають розвиток як «сталий», а «збалансований» є дією, що характеризує систему в процесі її розвитку. Погоджуємося з тим, що «Збалансований (сталий) розвиток – такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення і підтримувати життєдіяльність теперішніх та майбутніх поколінь» [7].

Мушинська Н. Ю. вважає, що «Процес збалансованого розвитку регіонів є надзвичайно складним та характеризується сьогодні невідповідністю між накопиченим економічним потенціалом території та його використанням. Тобто не ефективно використовується наявний виробничий, трудовий й інші потенціали території у співставленні з потребами регіонального соціуму. Тому метою збалансованого розвитку регіонів слід вважати подолання протиріччя між обсягами виробництва у регіоні (імпорту і експорту) та потребами населення регіону, а сутність збалансованого розвитку регіонів полягає в ефективному використанні та накопиченні існуючого економічного потенціалу території, формуванні таких пропорцій господарчого комплексу регіону, при яких поряд зі спеціалізованими галузями розвивалися такі, які сприяли б та

забезпечували потреби регіонального соціуму, поліпшували якісні й кількісні характеристики життя населення» [6]. Окрім економічного потенціалу регіону, важливим необхідно відмити є збереження екологічного та соціально-культурного потенціалів, що забезпечать в майбутньому збалансований розвиток як окремої території, так і країни в цілому.

Юхновська Ю.О. під збалансованим розвитком потенціалу туристичної галузі розуміє «баланс розвитку всіх галузей туристичного комплексу, яке досягається в тріаді «економіка-соціальна сфера-природокористування». З точки зору взаємодії «туризм-економіка-збалансованість» передбачає ефективний розвиток потенціалу туристичної галузі за рахунок збалансованості попиту і пропозиції. Збалансованість туристичної галузі в рамках соціального середовища означає максимальне задоволення туристичних потреб. Розвиток потенціалу туристичної галузі за умови збереження природних ресурсів забезпечує баланс у відносинах «туризм - природокористування» [8, с.66]. Погоджуємося з думкою авторки, також вважаємо, що збалансований розвиток туризму це процес, в якому взаємодіють всі зацікавлені сторони з урахуванням попиту та пропозиції на туристичні послуги, за умов ресурсозбереження для майбутніх поколінь.

Обов'язковою умовою збалансованого регіонального розвитку туризму є системний розвиток його складових. Складові збалансованого регіонального розвитку туризму наведено на рис. 1.

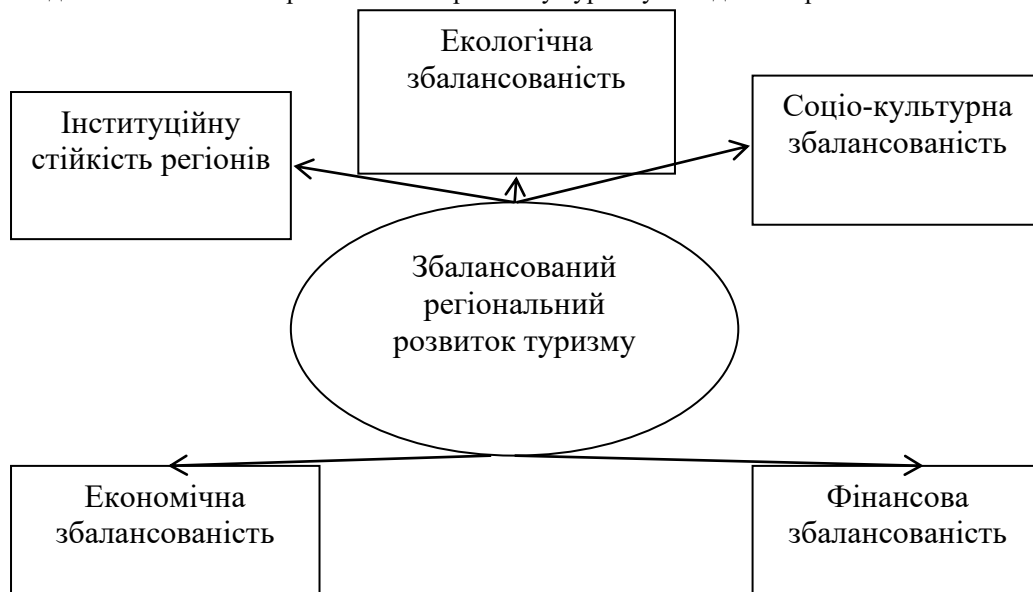

Рис. 1. Складові збалансованого регіонального розвитку туризму

Джерело: удосконалено на основні [8, с.66].

До основних складових збалансованого регіонального розвитку туризму належить: соціо-культурна, екологічна, економічна, фінансова збалансованості, а також інституційна стійкість.

Важливою передумовою збалансованого регіонального розвитку туризму є взаємоузгодженість всіх зацікавлених сторін. Наразі, важливим є взаємодія органів публічної влади, бізнесу та суспільства у формуванні концепції збалансованого регіонального розвитку туризму. В свою чергу, в основні такої взаємоузгодженості знаходиться людина. Саме тому важливим дослідження взаємовідносини людини та її оточення в контексті збалансованого розвитку туризму (рис. 2). В цілому, такі взаємовідносини необхідно поділити за векторами часу та простору. Взаємовідносини людини та її оточення в контексті збалансованого розвитку туризму повинні враховувати часовий лаг у формуванні мети та можливості задоволення міжнародного, національного, регіонального туристичного руху з урахуванням наявного попиту та пропозиції. Важливим є раціональне використання та збереження туристичних ресурсів при отриманні прибутків.

Ткач У.В. вважає, що «В сучасних умовах економічного розвитку туризм – сфера, яка приносить не лише доходи, але й має великий потенціал для поступу. Володіючи значними природними ресурсами, вдалим географічним розташуванням країни, великою кількістю туристичних атракцій, маючи висококваліфікований персонал, долаючи інфраструктурні та інвестиційні проблеми, туризм може розвиватися за оптимістичним сценарієм розвитку, тим самим покращуючи не лише свою ефективність, але й результативність суміжних з ним сфер. Однак занедбаність об'єктів туристичної спадщини, нерациональність у використанні наявних природних ресурсів, відсутність інвестицій у розвиток не лише інфраструктури, але й туризму в цілому, відтік персоналу за кордон можуть стати ключовими факторами вибору песимістичного шляху розвитку» [9, с.73]. Отже, кожна країна може максимально отримувати прибутки від галузі туризму і при цьому підвищувати результативність суміжних сфер. При цьому уряд країни повинен створити ефективну систему управління галуззю туризму для збереження туристичної

спадщини, раціонального використання наявних природних ресурсів, залучення інвестицій, модернізації застарілої інфраструктури.

Рис. 2. Взаємовідносини людини та її оточення в контексті збалансованого розвитку туризму

Джерело: згруповано автором на основі [9, с.68].

Пропонуємо блок-схему концептуальних основ збалансованого регіонального розвитку туризму (рис. 3), в основні якої закладена система ефективного управління, що забезпечить позитивний культурний вплив та ресурсозберігаючий вплив на навколишнє середовище, отримавши соціально-економічне зростання для регіону та країни в цілому.

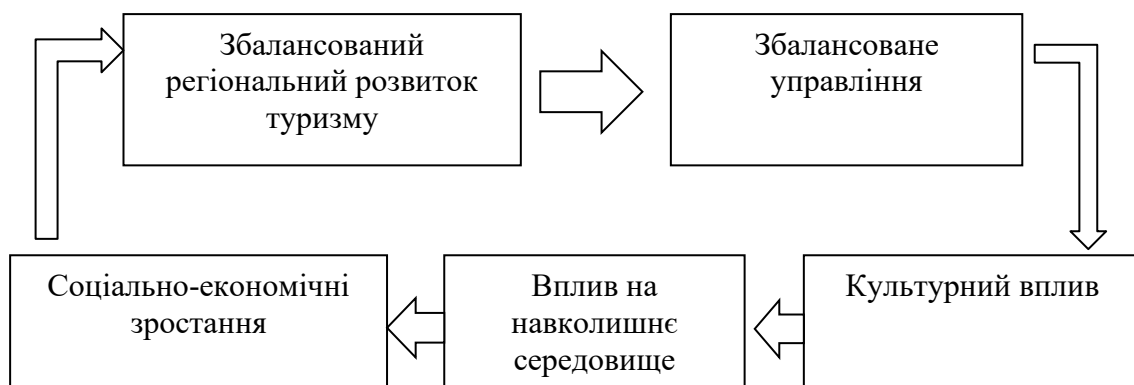

Рис. 3.

Блок-схема концептуальних основ збалансованого регіонального розвитку туризму

Джерело: запропоновано автором

Нездоймінов С.Г. наголошує, що «Розробка стратегії управління розвитком регіону базується на основних сформованих напрямках екологічнобезпечної політики і потребує суттєвої адаптації існуючих у нашій країні норм і вимог до загальноєвропейських стандартів. Це вимагає поєднання всього позитивного, що набуто вітчизняною і світовою спільнотою в сфері теоретичних, методологічних, практичних основ раціоналізації використання природно-ресурсного потенціалу туризму та рекреації, оптимізації функціонування еколого-економічної системи, збереження якості навколишнього природного середовища в контексті екологічнобезпечного просторового розвитку. Зауважимо, що теоретичний базис, що закладений в основу нового курсу сучасної економіки, задекларований у директивних документах ООН, передбачає під

поняттям «зелена економіка» систему видів економічної діяльності, що пов'язані з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до добробуту людини в довгостроковій перспективі, не піддають майбутні покоління впливу значних екологічних ризиків або екологічного дефіциту, а також спрямовані на формування нових робочих місць в регіонах» [10, с.349]. Отже, в основні стратегії розвитку регіонів повинно бути закладено принципи збереження екосистеми, а також це стосується і галузі туризму та курортно-рекреаційної сфери.

Проніна О.В. також наголошує, що «Враховуючи те, що розробка стратегій не є відокремленою ланкою діяльності регіональної влади, дослідження процесу стратегічного планування регіонального розвитку необхідно зосередити на вдосконаленні механізмів реалізації регіональних стратегій, що мають бути побудованими на основі оптимізації взаємодії місцевої влади, суб'єктів господарювання та населення регіонів» [13].

Отже, в концепції збалансованого регіонального розвитку туризму повинні бути закладені принципи ресурсозбереження та раціонального природокористування, а також враховані бути інтереси бізнесу, влади та суспільства.

Колектив авторів зазначають, що «Підхід з погляду привабливості дозволяє ефективно розвивати територію, тобто виробляти ті товари та надавати послуги, які найбільше будуть затребувані туристами, які відвідують цю дестинацію. Це дозволить приймати правильні управлінські рішення щодо залучення інвестицій у розвиток не просто інфраструктури регіону, будувати не просто засоби розміщення, розваги і т.п., а вкладати їх цілеспрямовано, відповідно до потреб, з тією привабливістю, завдяки якій більшість туристів відвідує дестинацію. В цьому випадку системний підхід в управлінні туристичними територіями матиме великий синергетичний ефект і значно підвищувати конкурентоспроможність територій як туристичних дестинацій» [11].

Симоненко Д. А. вважає, що «Слаборозвинена, а в ряді регіонів відсутня інфраструктура туристських об'єктів така реальність сучасних туристично-рекреаційних територій України. За роки незалежності, на жаль, наша країна не тільки не покращила туристичну інфраструктуру, але й із часом радянські проекти застаріли і їх треба модернізувати та робити конкурентоспроможними, але цього не відбулося. Більшість оздоровчого фонду України занедбано, вичерпано та знаходиться у дуже скрутному положенні. Розвиток регіонального туризму в Україні знаходиться в тісному зв'язку з туристичною інфраструктурою, яка в свою чергу виступає або стримуючим фактором розвитку галузі, або визначає позитивну динаміку розвитку туристично-рекреаційної сфери. Разом з тим для більшості регіонів України інфраструктурні проблеми становляться основною причиною зниження конкурентних переваг території на ринку туристичних послуг». [12].

Стійкість туризму як економічного сектору розглядалася з точки зору його вразливості до громадянських конфліктів, економічних потрясінь, стихійних лих і пандемій у сфері охорони здоров'я. Більшість досліджень приходять до висновку, що туризм може мати позитивний вплив на регіональний розвиток і збереження навколишнього середовища, але є докази того, що туризм за своєю суттю створює негативний вплив на навколишнє середовище, насамперед через забруднення, спричинене транспортом. Регіональні вигоди від розвитку туризму слід розглядати разом із глобальними наслідками збільшення кількості транспортних засобів і туризму.

Глобальний туризм також виявився вразливим до економічних криз, різких змін цін на нафту та глобальних спалахів інфекційних захворювань. З огляду на те, що туризм залежить від енергії, пересування людей і споживання ресурсів, практично всі види туристичної діяльності мають значний економічний, екологічний і стійкий вплив. Як така, роль туризму в сталому розвитку є дуже сумнівною. Майбутні дослідження ролі туризму в сталому розвитку мають бути зосереджені на зменшенні негативного впливу розвитку туризму як на регіональному, так і на глобальному рівнях.

Підсумовуючи вище викладене, вважаємо, що збалансований регіональний розвиток галузі туризму повинен відбуватися за рахунок:

- оптимального використання ресурсів навколишнього середовища, які є ключовим елементом розвитку туризму, підтримуючи важливі екологічні процеси та допомагаючи зберегти природну спадщину та біорізноманіття;
- поваги соціокультурної автентичності приймаючих громад, зберігаючи їх збудовану та живу культурну спадщину та традиційні цінності, що сприятиме міжкультурному розумінню та толерантності;
- забезпечення соціально-економічних переваг для всіх зацікавлених сторін, які справедливо розподілені, включаючи стабільну роботу та можливості отримання доходу та соціальні послуги для приймаючих громад, а також сприяючи зменшенню бідності;
- інформованої участі всіх відповідних зацікавлених сторін, а також сильного політичного лідерства для забезпечення широкої участі та досягнення консенсусу;
- безперервного процесу моніторингу впливу, запровадження необхідних профілактичних та/або коригувальних заходів, коли це необхідно;

– високого рівня задоволеності туристів і забезпечувати значущий досвід для туристів, підвищуючи їхню обізнаність щодо питань сталого розвитку та просуваючи практику сталого туризму серед них.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Досліджено концептуальних основ стратегічних орієнтирів збалансованого регіонального розвитку галузі туризму розкриємо сутність поняття «збалансований розвиток», його складові та взаємовідносини із суспільством. Узагальнено сутність поняття «збалансований розвиток». Наголошено, що більшість науковців розглядають розвиток як «сталий», а «збалансований» є дією, що характеризує соціально-економічну систему в процесі її розвитку. Визначено, що збалансований розвиток туризму це процес, в якому взаємодіють всі зацікавлені сторони з урахуванням попиту та пропозиції на туристичні послуги, за умов ресурсозбереження для майбутніх поколінь. До основних складових збалансованого регіонального розвитку туризму належить: соціо-культурна, екологічна, економічна, фінансова збалансованості, а також інституційна стійкість.

Сформовано блох-схему концептуальних основ збалансованого регіонального розвитку туризму, в основні якої закладена система ефективного управління, що забезпечує позитивний культурний вплив та ресурсозберігаючий вплив на навколишнє середовище, результатом стане соціально-економічне зростання для регіону та країни в цілому. Визначено, основні принципи збалансованого регіонального розвитку галузі туризму: оптимальне використання ресурсів, повага соціокультурної автентичності приймаючих громад, забезпечення соціально-економічних переваг, високого рівня задоволеності туристів, безперервного процесу моніторингу впливу, запровадження необхідних профілактичних та/або коригувальних заходів.

Література

1. Хвесик М., Шубалий О. Сучасна парадигма сталого розвитку в умовах глобалізації. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2011. С. 4-14
2. Що таке сталий розвиток: URL: <http://www.un.org.ua/en/45-temp/1484-2012-06-11-14-41-36>
3. Геєц В. Трансформационные преобразования в Украине: переосмысливая пройденное и думая о будущем. *Общество и экономика*. № 3. С. 23-53.
4. Василенко В.Н., Благодарный А.И. и др. Диагностика развития регионов: виды, подходы, приемы: монография. под науч. ред. В.Н. Василенко. Донецк: Юго-Восток, 2012. 558 с.
5. Новікова О.Ф., Амоша О.І. Сталый розвиток промислового регіону: соціальні аспекти: монографія. НАН України, ін-т економ. пром-сті. Донецьк, 2012. 534 с.
6. Мушинська Н. Ю. Збалансований розвиток регіону: теоретичний аспект. *Ефективна економіка*. 2014. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3383>
7. Інтеграція екологічної політики та збалансований розвиток <https://www.ecoleague.net/provel/tematychni-napriamy-diialnosti/ekolohichna-polityka-ta-zbalansovanyi-rozvytok>
8. Юхновська Ю.О. Теоретичні засади збалансованого розвитку потенціалу національної туристичної галузі. *Review of transport economics and management*. 2020. вип. 3(19). С.66-78
9. Ткач У.В. Сталый розвиток туристичної сфери регіону: теоретичний базис та умови становлення. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 3. С.67-74
10. Нездоймінов С.Г. «Зелений» вектор регіонального туризму. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. випуск 2 (45). С.348-353
11. Кошкалда І., Калініченко С., Грохольський В., Грібнік А. Регіональний підхід до розвитку туристичного продукту. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 3. С.51-55
12. Проніна О.В. Екологічно збалансований розвиток в державі. URL: file:///C:/Users/D0%B2/D0%B2/Downloads/Nvamu_upravl_2010_1_31.pdf
13. Симоненко Д. А. Інфраструктурні проекти як основа розвитку курортно-рекреаційних територій. *Ефективна економіка*. 2020. №8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/154.pdf
14. Крамаренко І. С. Формування та розвиток регіонального інвестиційного потенціалу в умовах структурних трансформацій економіки: теорія, методологія та практика: монографія. ФОП Швеє В.М., 2019. 356 с.
15. Бойко С.О. та ін. Екологічні інвестиції: стан та перспективи впровадження на мікро-, мезо- та макрорівнях. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія: Економічні науки*. 2021. № 2. Т. 3. С.40-49.
16. Irtyshcheva, I. et al. The economy of war and postwar economic development: world and Ukrainian realities. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2022. Vol. 8. pp. 78-82.
17. Irtyshcheva, I. et al. Mechanisms to Manage the Regional Socio-Economic Development and Efficiency of the Decentralization Processes. *International Conference on Human Interaction and Emerging Technologies*. 2021. pp. 694-701.
18. Irtyshcheva, I., et al. (2022). Environmental Security of Territories: Challenges of Today and Guidelines for Strengthening in War. *Journal of Environmental Management and Tourism*, (Volume XIII, Fall), 5(61): 1229-1239

References

1. Khvesyuk, M., Shubaly, O. (2011). «Modern paradigm of sustainable development in the conditions of globalization». *Economics of nature use and environmental protection*. pp. 4-14
2. *Shcho take stalyy rozvytok* [What is sustainable development]. Available at: <http://www.un.org.ua/en/45-temp/1484-2012-06-11-14-41-36>
3. Geets V. (2006). «Transformational transformations in Ukraine: rethinking the past and thinking about the future». *Society and economy*. no. 3. P. 23-53.
4. Vasylenko V.N., Bladgorny A.I. etc. (2012). *Dyahnostyka rozvytyia rehionov: vydy, podkhody, pryemy* [Diagnostics of regional development: types, approaches, methods: monograph]. Yugo-Vostok, Donetsk, Ukraine
5. Novikova O.F., Amosha O.I. (2012). *Stalyy rozvytok promyslovoho rehionu: sotsialni aspekty* [Sustainable development of the industrial region: social aspects: monograph]. Donetsk, Ukraine.
6. Mushchinska, N. Yu. (2014). «Balanced development of the region: theoretical aspect». *Efficient economy*. no. 2. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3383>
7. *Intehratsiia ekolohichnoi polityky ta zbalansovanyi rozvytokh* [Integration of environmental policy and balanced]. Available at: <https://www.ecoleague.net/pro-vel/tematychni-napriamy-diialnosti/ekolohichna-polityka-ta-zbalansovanyi-rozvytok>
8. Yukhnovska, Yu.O. (2020). Theoretical principles of balanced development of the potential of the national tourism industry. *Review of transport economics and management*. vol. 3(19). pp. 66-78
9. Tkach, U.V. (2019). Sustainable development of the tourism sphere of the region: theoretical basis and conditions of formation. *Actual problems of innovative economy*. no. 3. P.67-74
10. Nezdoymynov, S.G. (2012). «"Green" vector of regional tourism. Herald of socio-economic research». vol. 2 (45). P. 348-353
11. Koshkaldal I., Kalinichenko S., Groholskyi V., Hrybinyk A. (2022). «Regional approach to the development of the tourist product». *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*. vol. 3. P.51-55
12. Pronina, O.V. «Ecologically balanced development in the state». Available at: file:///C:/Users/%D0%B2%D0%B2/Downloads/Nvamu_upravl_2010_1_31.pdf
13. Simonenko, D. A. (2020). Infrastructure projects as a basis for the development of resort and recreation areas. *Efficient economy*. vol. 8. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/154.pdf
14. Kramarenko, I. S. (2019). *Formuvannia ta rozvytok rehional'noho investytsijnoho potentsialu v umovakh strukturnykh transformatsij ekonomiky: teoriia, metodolohiia ta praktyka: monohrafiia* [Formation and development of regional investment potential in conditions of structural transformations of the economy: theory, methodology and practice: monograph]. FOP Shvets V.M. Mykolaiv, Ukraine.
15. Boyko, E. O. and etc. (2021). «Environmental investments: status and prospects of implementation at the micro, meso, and macro levels». *Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchaieva. Seriia: Ekonomichni nauky*. no 2. Vol. 3. pp. 40–49.
16. Irtyshcheva, I. and etc. (2022). «The economy of war and postwar economic development: world and Ukrainian realities». *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8. pp.78–82.
17. Irtyshcheva, I. and etc. (2021). «Mechanisms to Manage the Regional Socio-Economic Development and Efficiency of the Decentralization Processes». *International Conference on Human Interaction and Emerging Technologies*. pp. 694–701.
18. Irtyshcheva, I., et al. (2022). «Environmental Security of Territories: Challenges of Today and Guidelines for Strengthening in War». *Journal of Environmental Management and Tourism*, (Volume XIII, Fall), 5(61): 1229-1239